

ПРАВНА РЕГУЛАТИВА У ОБЛАСТИ ВЕРТИКАЛНОГ ТРАНСПОРТА ДЕЦЕ И ОДРАСЛИХ НА СКИЈАЛИШТИМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Драгана Јаначковић-Ђупић¹, Роберт Ропрет²

¹ ЈП Скијалишта Србије, Београд, Србија

² Факултет спорта и физичког васпитања Универзитета у Београду, Србија

Сажетак

Скијање је спортска активност са повећаним ризиком за све њене учеснике. Висок ризик прати брзина и услови кретања, као и коришћење различитих средстава вертикалног транспорта. Да су средства вертикалног транспорта потенцијална места ризика указује већи број повреда и смртних случајева. Интерес сваког појединца и друштва, као и обавеза скијалишта је да се управља ризиком, сходно чему треба да отклоне или смањи исте, утврде и примене мере за заштиту од ризика који се не могу отклонити применом мера. Анализом нормативних аката утврђен је недостатак правне регулативе којом би се јасно дефинисале обавезе власника и запослених на жичарама, обавезе корисника, а нарочито родитеља, као и услова превоза деце током обуке у ски школама. У раду су дати конкретни предлози за одређена решења.

Кључне речи: СКИЈАЊЕ / ТРАНСПОРТ / ЖИЧАРЕ / РИЗИЦИ / ПРАВИЛА / СРБИЈА

УВОД

Скијање припада категорији активности са повећаним ризиком због кретања повећаном брзином, у нестандартним условима, у окружењу других скијаша, користећи специфичну опрему и различита средства транспорта (Ропрет, 2014). Средства вертикалног транспорта су потенцијална места ризика. За повреде или инцидентне ситуације током транспорта у већини земаља не постоји систем евидентирања штете која се наноси појединцу. Према подацима Асоцијације ски центара Сједињених Америчких Држава (NSAA) у периоду 1973 - 2012. у САД је забележено преко 14 билиона превезених скијаша, односно преко 230 милиона превезених миља годишње. До 1993. године забележено је 13 смртних случајева током коришћења средстава вертикалног транспорта. У сезони 2010/11 број смртних случајева представља 0,149 на 100 милиона превезених миља, што је вишеструко мање него у лифтовима у зградама (0,441) и аутомобилима (1,330). У Европи, у истом периоду забеле-

жен је двоструко већи број смртних случајева (102) (NSSA, 2016). Интерес сваког система који се бави скијањем и његовим одвијањем, али и сваког правног и физичког лица је да се: (а) отклоне или смањи ризици, (б) утврде и примене мере за заштиту од ризика који се не могу отклонити применом мера и (в) утврде и наведу мере опреза које треба предузети како би се избегли ризици које није могуће отклонити мерама из претходна два навода. Предмет овог рада је утврђивање ризика који постоје у транспорту скијаша, као и тренутна ситуација у погледу правних прописа којима се ова област регулише у Републици Србији.

ТРАНСПОРТ НА СКИЈАЛИШТИМА У ЕВРОПСКОМ И НАЦИОНАЛНОМ ПРАВНОМ ОКВИРУ

У средства вертикалног транспорта се убрајају: гондоле, седежнице, вучнице (ски лифтови: „тањир“, „сидра“, покретне траке) и специфич-

не вучне инсталације (боб на шинама, „zip line“ и сл.).

У Републици Србији, правни основ за доношење Закона о жичарама за транспорт лица је Закон о железници. Овим законом је регулисано да је жичара железница с посебним саобраћајно-техничким особинама, и може бити: висећа жичара, успињача и вучница. У Закону о жичарама за транспорт лица, под појмом „жичаре“ се подразумева подсистем јавног транспорта особа, и подељен је на: висеће жичаре (гондоле и седежнице), успињаче (жичара са возилом на точковима), вучнице, као и специфичне вучне инсталације (траке), док у Закону о јавним скијалиштима у чл. 3. као средства вертикалног транспорта су дефинисане само жичаре и ски-лифтови.

Према Уредби 2016/424 ЕУ Парламента („Сл. лист ЕУ“ од 31.3.2016) постоје „жичаре“ које обухватају: „висеће жичаре“, „вучнице“ и „успињаче“ (возило на точковима које се вуче по тлу). Према подацима Дирекције за железнице, која има законом утврђену надлежност за вођење разних евиденција о жичарама на територији Републике Србије, укупан број жичара на територији Републике Србије износи 70, од чега су 42 жичаре у надлежности ЈП „Скијалишта Србије“ а 28 жичара у надлежности локалних самоуправа и других правних лица. О броју несрећа и повреда на жичарама у Србији не постоји службена евиденција, и требало би да буде успостављена након доношења подзаконских прописа на основу Закона о жичарама за транспорт лица.

РИЗИЦИ ВЕРТИКАЛНОГ ТРАНСПОРТА

Једноставним сагледавањем проблема ризика у висинском транспорту, исти се могу представити као субјективни (проистичу од стране самих учесника у скијашким активностима) и објективни, којима припадају како ризици техничке природе, тако и они који проистичу из временских услова у којима се одвијају скијашке активности. У овом раду су анализирани могући ризици техничке природе, а који се могу поделити на:

- падове са седежнице током вожење, укрцавања или искрцавања;
- падови током уласка, изласка и вожње ски лифтом;
- застоји седежнице; падови сајле;

- заглављивања одеће или додатне опреме (уплитања шалова, делова одеће или ранчева);
- судари са транспортним направама („сидро“, „седишта“, телескопске ручке и сл.).

Падови са седежнице су могући због непостојања заштитне ограде, њеног неправилног коришћења или необучености одраслих и деце да њоме самостално рукују. Повреде на вучници су могуће због неправилног коришћења (уласка и изласка на местима која нису за то предвиђена), недостатка сигурносних система на излазним станицама (исклопиви прекидачи), безбедносне заштите на ризичним деловима (сајле, катури) или необучености и недораслост деце да се њоме користе (недовољан телесни раст, физичка снага и сл.).

ПРАВНА РЕГУЛАТИВА ТРАНСПОРТА НА ЖИЧАРАМА

Национална и међународна нормативна документа, која се односе на висински транспорт на скијалишту, а која су предмет ове анализе су:

- Директива 2000/9/ЕЗ ЕУ Парламента о жичарама
- Уредба 2016/424 ЕУ Парламента од 9.3.2016. године о жичарама и стављању ван снаге директиве 2000/9/ЕЗ
- Закон о јавним скијалиштима („Сл. гласник РС“ бр. 46/06)
- Закон о жичарама за транспорт лица („Сл. гласник РС“ бр. 38/2015)
- Правилник о техничким нормативима за особне жичаре („Сл. лист СФРЈ”, бр.29/86)
- Правилник о техничким нормативима за ски-лифтове („Сл. лист СФРЈ”, бр. 2/85 И 11/85 - испр.)
- Правилник о минималним техничким условима за уређење, обележавање и одржавање скијалишта („Сл. гласник РС“ бр. 46/2011)
- Правилник о начину вођења, садржини и обрасцу евиденције овлашћења за обављање стручног прегледа жичара („Сл. гласник РС”, бр. 48/2016)

- Правилник о садржини, начину израде и форми безбедносне анализе и безбедносног извештаја жичаре ("Сл. гласник РС" бр. 22/2016)
- Породични закон („Сл. гласник РС“, 18/2005, 72/2011)

Обавезе и одговорност превозника

Обавезе и одговорности провозника су прописане члановима 22. и 29-32. Закона о јавним скијалиштима у Републици Србији, у којима је наведено које су обавезе превозника у смислу контроле, одржавања, пружања помоћи корисницима, а посебно деци, истицање упутстава о понашању корисника приликом употребе средстава вертикалног транспорта.

Законом о жичарама за транспорт лица (чл. 39. ст. 3) прописано је да на станицама жичаре, у њеним возилима, као и у подручју утицаја постројења жичаре, морају се налазити знакови упозорења у вези са понашањем корисника. Чланом 40. утврђено је да управљач прописује опште услове превоза који садрже одредбе о лицима која се могу превозити жичаром, под којим условима, као и одредбе о томе како се лица морају понашати на станицама жичаре и током превоза.

Закон о јавним скијалиштима обавезује скијашки центар да закључи уговор о осигурању скијаша од последица незгода на скијалишту (чл. 33, ст 1 тачка 7), а на основу чл. 13. Закона о заштити потрошача „Куповином ски карте потрошач стиче право на обавезно осигурање од последица несрећног случаја ... на скијалишту ...“ Овим документом није прописана премија осигурања.

Обавезе и одговорност корисника

Законом о јавним скијалиштима (чл. 56) прописана су правила понашања током вожње. Забрањено је: деловање против сигурности и функционисања; пењање на стубове; неоправдано активирање сигурносних система; хватање вучне направе на вучном делу стазе; напуштање вучне направе пре излазне станице; кривудање по траси; остајање на траси након пада; њихање на седежници; држање траке штапова на зглобовима руку; зауставаљање на траси; задржавање на излазној станици; бацање разних предмета; укрцавање када је жичара затворена; понашање супротно знаковима или инструкцијама службе-

них лица; коришћење жичаре лицима која немају довољно физичких способности за безбедно коришћење. Вероватно је мали број корисника који је упознат са овим законом и његовим члановима, сходно томе, стратегија у борби за безбедно скијање морала би се одвијати кроз обуку скијања, као и континуиране активности превозника на упознавању и поштовању истих.

Посебне обавезе и одговорност превозника у транспорту деце

У Закону о јавним скијалиштима Републике Србије (чл. 29. ст 2.) наводи се обавеза превозника да „...пружи помоћ корисницима а нарочито деци у случају очигледне опасности или захтева корисника“. На скијалиштима којима управља ЈП „Скијалишта Србије“ примењују се “Општи услови превоза” у којима је прописано: “За децу старости испод 12 година дозвољено је коришћење свих инсталација само у пратњи одрасле особе” (Члан 11.). Правило се не односи за коришћење вучнице.

Обавезе и одговорност родитеља и одраслих у пратњи деце

У складу са чл. 68. Породичног закона Републике Србије наводи се да: „родитељи имају право и дужност да се старају о детету“. Из наведеног произилази да су родитељи и старатељи одговорни за дете током коришћења вертикалног транспорта и да су обавезни да се увере да се дете понаша у складу са правилима транспорта.

Обавезе и одговорност инструктора скијања

Када је у питању коришћење транспорта у оквиру услуга школе скијања, отворено је питање какву врсту уговорне обавезе су склопили родитељи и школа скијања. Неспорно је да инструктор скијања има одговорност за дете током обуке. У Закону о јавним скијалиштима (чл. 63) наведено је да „... инструктор ученицима мора да пренесе знања о техници скијања и правилима понашања на скијалишту“ и да се стара “... да ученици поштују обавезе понашања на стази...“. У плану и програму оспособљавања инструктора скијања Скијашког савеза Србије инструктори стичу знања из области коришћења средстава

транспорта (методски поступак, ризици, мере превенције, правила понашања, улога запослених на жичари). Уговором ЈП “Скијалишта Србије” са школама скијања, регулисано је да, током укрцавања и превоза ученика скијања до 7 година, жичаром типа четворосед и шестосед, деца седе на унутрашњој страни седишта, у пратњи две одрасле особе које седе на спољној страни седишта, а на жичарама типа двосед и сидро да се превоз једног детета обавља у пратњи једне одрасле особе.

НЕДОСТАЦИ У ПРОПИСИМА И ПРЕДЛОЗИ МЕРА ЗА РЕГУЛИСАЊЕ БЕЗБЕДНОСТИ ВЕРТИКАЛНОГ ТРАНСПОРТА НА СКИЈАЛИШТИМА

- I Анализом нормативних докумената може се закључити да у Републици Србији законским и подзаконским прописима нису у потпуности регулисане обавезе превозника и корисника у смислу поступака и мера безбедности при транспорту одраслих и деце. Постоји делимично неслагање у погледу дефиниција “жичаре” у Закону о јавним скијалиштима у односу на остале законе. У том смислу је неопходно убрзати доношење подзаконских прописа који треба да буду донети на основу Закона о жичарама за транспорт лица како би се стекли услови за издавање одобрења за рад жичаре и вршење инспекцијског надзора над радом жичара.
- II Иако у Србији не постоје активне жичаре без заштитног рама, Закон не обавезује превознике да седежнице морају да имају овај начин обезбеђења корисника од могућности пада. Такође Закон не обавезује превознике да делови жичаре морају бити прилагођени тако да деца могу самостално њиме да рукују. Законом је неопходно прописати ближе техничке детаље у вези са безбедношћу путника, као што су обавезна заштитна ограда на седежницама са таквим техничким карактеристикама да њима, деца од 12 и више година, могу самостално да рукују.
- III Постојећа законска регулатива преноси на управљача утврђивање услова за превоз жичаром без давања основних услова у погледу транспорта деце и без утврђивања

овлашћења извршног радника да врши процену испуњености услова за свако лице које користи превоз жичаром. Закон не нуди јасну дефиницију узраста детета и одрасле особе. Неопходно је прописати: (а) до ког узраста дете не може самостално да користи жичару и (б) који узраст подразумева “старију особу” којој може да се повери дете. Потребно је прописати критеријуме по којима се утврђује оспособљеност детета да самостално и безбедно користи средства вертикалног транспорта. У појединим земљама то је узраст од 6 година (Швајцарска), телесна висина од 125 цм (Италија и Аустрија) или школски узраст (Немачка). Јавно предузеће „Скијалишта Србије“ за своје ски центре прописује два критеријума: 12 година за самостално коришћење седежница и 7 година као критеријум када дете мора да седи са унутрашње стране седежнице, у пратњи инструктора, ако је у школи скијања. Законским и подзаконским прописима потребно је прецизирати посебне обавезе у транспорту деце у складу са реалним могућностима да се реализује обавезан надзор над децом од стране извршних радника на скијалишту (дефинисати узраст детета које може самостално да користи жичару, да при укрцавању смање брзину жичаре, помогну детету да седне, затворе заштитини рам; при изласку успоре, прате да ли је заштитини рам подигнут на време, да ли су деца напустила место за излазак, да ли имају ранчеве, да ли исправно држе штапове, да ли је откачило задњи вез ако вози сноуборд и др).

- IV Ни један нормативни документ не предвиђа на који начин инструктор решава проблем транспорта више деце. Кључно питање је: колико деце, истовремено, може да надгледа инструктор током транспорта? Могуће решење је да инструктор током вожње на седежници може да води бригу највише над два детета истовремено. За свако ново дете мора да буде присутна одрасла особа која мора да потврди пристанак да ће водити рачуна о детету. Могућа решења су: на седежници инструктор иде први и стара се о правилном изласку на излазној станици.

Полазак је у надлежности управљача жичаре (безбедно укрцавање о чему инструктор скреће пажњу запосленима). У случају да инструктор иде последњи, дужан је да захтева да запослени на излазној станици буде обавештен о доласку ученика (запослени дежура на излазу, ван свог затвореног објекта). Идеално је да се два инструктора, са две групе, распореде на полазној и излазној станици.

- V За вучнице је потребно дефинисати карактеристике вучница намењене деци према критеријумима: брзине вучења, висина вучног канапа и ручке и нагиба стазе, као и критеријуме које мора да испуњава дете да би користило вучницу, уколико она није прилагођена за децу.
- VI Дешава се да инструктор поверава децу другим одраслим особама, при чему није јасно како се та одговорност пребацује са инструктора на одраслу особу. У пракси се дешава да, стицајем околности, поред детета седи одрасла особа. Претпоставка је да одрасла особа нема одговорност према

детету, осим да пружи помоћ у случају опасности. Регулисати начин потврђивања сагласности старије особе којој се поверава дете током транспорта. Једна од могућности преношења и прихватања одговорности је да се одраслој особи, у директном обраћању, постави питање „Да ли се слажете да се дете превози са вама и да обратите пажњу на дете“. Уколико одрасла особа изнесе јасан одговор „Да“ у том случају прихвата одговорност за дете.

- VII Један од начина подизања мера безбедности је и да се системом осигурања и информацијама које се дају корисницима потенцира правилно понашање на жичарама.
- VIII Системом образовања и оспособљавања, као и њиховог даљег лиценцирања, неопходно је истрајавати на обучености инструктора и запослених на жичарама у смислу законских норми, мера безбедности и методичких поступака при транспорту корисника свих узраста, а посебно деце. Овај сегмент образовања се мора повезати са законским нормама које су предложене у овом раду.

ЛИТЕРАТУРА

- Muller, M. Transport of children with chair lifts during ski instruction. ISIA Congres. Dostupno 15.12.2016. на http://www.isiaski.org/download/rovinj_mueller_en.pdf
- National Ski Areas Assotiation (1.10.2016). NSSA lift safety fact sheet. Dostupno 10.2.2017. на https://www.nsa.org/media/276290/Lift_Safety_Fact_Sheet_2016_Revised.pdf
- Ропрет, Р. (2014) Повреде у скијању и сноуборду: епидемиологија и фактори ризика као основ за мере превенције. Физичка култура (68) 2:109-121
- Закон о жичарама за транспорт лица („Сл. гласник РС“ бр. 38/2015)
- Закон о јавним скијалиштима („Сл. гласник РС“ бр. 46/06)
- Закон о заштити потрошача („Сл. гласник РС», бр. 62/2014 и 6/2016)
- Општи услови за превоз viseћом жичаром и вучницом као општи акт ЈП Скијалишта Србије 06 бр. 4268 од 29.12.2016
- Породични закон („Сл. гласник РС“, 18/2005, 72/2011)
- Правилник о минималним техничким условима за уређење, обележавање и одржавање скијалишта („Сл. гласник РС“ бр. 46/2011)
- Правилник о начину вођења, садржини и обрасцу евиденције овлашћења за обављање стручног прегледа жичара („Сл. гласник РС“, бр. 48/2016)

ДОКУМЕНТА

- Директива 2000/9/ЕЗ ЕУ Парламента о жичарама од 20.3.2000. о жичарама за превоз путника („Сл. лист ЕУ“ од 3.5.2000.)
- Закон о железници („Сл. гласник РС”, бр.45/13)

10. Правилник о садржини, начину израде и форми безбедносне анализе и безбедносног извештаја жичаре (“Сл. гласник РС” бр. 22/2016)
11. Правилник о техничким нормативима за особне жичаре (“Сл. лист СФРЈ”, бр.29/86)
12. Правилник о техничким нормативима за ски-лифтове (“Сл. лист СФРЈ”, бр. 2/85 И 11/85 - испр.)
13. Уредба 2016/424 ЕУ Парламента од 9.3.2016. године о жичарама и стављању ван снаге директиве 2000/9/ЕЗ

Примљен: 10.7.2018.
Прихваћен: 15.10. 2018.
Online објављен: 4.11.2019.